International Journal of Education, Social Science & Humanities.
Finland Academic Research Science Publishers
ISSN: 2945-4492 (online) | (SJIF) = 8.09 Impact factor
Volume-14| Issue-11| 2026 Published: |22-11-2026|

RUS TILIDAN O‘ZLASHGAN SO‘ZLARNING O‘ZBEK TILIDA SO‘Z YASALISHI VA GRAMMATIK INTEGRATSIYASI

Mo‘minova Cho‘lponoy Abdulvohidovna
“University of Economics and Pedagogy”
O'zbek va rus tili kafedrasi katta o‘qituvchisi
E-mail: cholponoym@gmail.com

Annotatsiya

Mazkur tezisda rus tilidan o‘zbek tiliga o‘zlashgan so‘zlarning so‘z yasalishi va grammatik integratsiyasi masalalari yoritiladi. O‘zlashma birliklarning o‘zbek tilidagi so‘z yasovchi qo‘shimchalar bilan birikishi, yangi leksik birliklarni hosil qilishi hamda grammatik kategoriyalar asosida shakllanishi tahlil qilinadi. Shuningdek, o‘zlashma so‘zlarning o‘zbek tilining agglutinativ xususiyatlariga moslashuvi, ilmiy va kundalik nutqdagi qo‘llanilishi hamda terminologik tizimdagi ahamiyati ko‘rib chiqiladi. Tahlil orqali o‘zlashma birliklarning tilning ichki qonuniyatlari asosida yangi shakl va ma’nolar hosil qilish imkoniyatlari ochib beriladi.

Kalit so‘zlar: rus tilidan o‘zlashmalar, so‘z yasalishi, grammatik integratsiya, morfologiya, affiksatsiya, o‘zbek tili, agglutinativ tuzilish, terminologiya, leksik birlik, so‘z yasovchi qo‘shimchalar, grammatik kategoriya, til taraqqiyoti.

Til taraqqiyoti davomida xalqlar o‘rtasidagi siyosiy, iqtisodiy, madaniy va ilmiy aloqalar natijasida bir tildan ikkinchi tilga turli leksik birliklar o‘zlashadi. O‘zbek tilining lug‘at tarkibida rus tilidan kirib kelgan so‘zlar alohida qatlamni tashkil etadi. Ayniqsa, fan-texnika, ta’lim, tibbiyot, iqtisodiyot va ma’muriy boshqaruv sohalarida bunday birliklar keng qo‘llanadi.

O‘zlashma so‘zlarning tilga kirib kelishi faqat lug‘at tarkibining boyishi bilan cheklanmaydi. Ular o‘zbek tilining grammatik qoidalariga moslashib, ko‘plik, egalik va kelishik qo‘shimchalarini qabul qiladi, shuningdek, ayrim hollarda yangi so‘zlar hosil qilishda ham ishtirok etadi. Masalan, *kompyuterlar*, *faylning*, *printerga*, *montajchi* va *kompyuterlashtirish* kabi shakllar o‘zlashma negizlarning o‘zbek tilidagi grammatik va so‘z yasash modellari bilan birikishini ko‘rsatadi.

Mazkur mavzuning dolzarbligi rus tilidan o‘zlashgan birliklarning zamonaviy o‘zbek tilidagi faoliyatini, ularning grammatik imkoniyatlarini va milliy til tizimiga integratsiyalashuv mexanizmlarini o‘rganish zarurati bilan belgilanadi.

International Journal of Education, Social Science & Humanities.
Finland Academic Research Science Publishers
ISSN: 2945-4492 (online) | (SJIF) = 8.09 Impact factor
Volume-14| Issue-11| 2026 Published: |22-11-2026|

O‘zbek tili agglutinativ tillar qatoriga kiradi. Ushbu xususiyatga ko‘ra, grammatik ma’nolar, asosan, o‘zak yoki negizga qo‘shimchalar ketma-ket qo‘shilishi orqali ifodalanadi. Rus tilidan o‘zlashgan so‘zlar ham o‘zbek tilida qo‘llanayotganda ushbu grammatik tamoyilga moslashadi. Masalan, *printerlar*, *printerning*, *printerga* shakllarida o‘zlashma negiz saqlanib, grammatik ma’nolar o‘zbekcha qo‘shimchalar orqali ifodalangan.

O‘zlashma so‘zlarning grammatik integratsiyasi ularning til tizimida mustahkam o‘rin egallashiga yordam beradi. Bunday birliklar gap tarkibida ot, aniqlovchi yoki boshqa sintaktik vazifalarda kelishi mumkin. Masalan, *monitor ishlayapti*, *elektron dokumentlar tayyorlandi* kabi gaplarda o‘zlashma birliklar o‘zbek tilining umumiy sintaktik qoidalari asosida qo‘llangan. Bu jarayon o‘zlashma so‘zlarning faqat lug‘aviy birlik sifatida emas, balki grammatik jihatdan ham faol ishlashini ko‘rsatadi.

Rus tilidan o‘zlashgan negizlarning so‘z yasalishida ishtirok etishi ham muhim hodisalardan biridir. O‘zbek tilidagi *-chi*, *-la*, *-lash*, *-lashtir* va *-ish* kabi qo‘shimchalar yordamida turli ma’nodagi so‘zlar hosil qilinadi. Masalan, *montajchi*, *signalizatsiya*, *modernizatsiyalash* va *kompyuterlashtirish* kabi birliklarda o‘zlashma negizlar o‘zbek tilining so‘z yasash imkoniyatlari bilan uyg‘unlashgan.

Bunda so‘z yasovchi qo‘shimchalar yangi kasb egasi, faoliyat turi, jarayon yoki harakat ma’nolarini ifodalashi mumkin. Masalan, *montajchi* so‘zi muayyan faoliyat bilan shug‘ullanuvchi shaxsni bildirsa, *kompyuterlashtirish* texnologiyani joriy etish yoki undan keng foydalanish jarayonini anglatadi. Ushbu misollar o‘zlashma negizlar asosida yangi leksik birliklar hosil bo‘lishini ko‘rsatadi.

O‘zlashma so‘zlarning morfologik moslashuvida ularning qaysi so‘z turkumiga mansubligi ham ahamiyatlidir. Rus tilidan kirgan birliklarning katta qismi otlar bo‘lib, ular ko‘plik, egalik va kelishik qo‘shimchalarini qabul qiladi. *Laboratoriyalar*, *sistemaning*, *diagrammada* kabi shakllar bunga misol bo‘la oladi. *Normativ* va *lokal* kabi birliklar esa muayyan kontekstlarda belgi-xususiyatni ifodalovchi aniqlovchi vazifasida ishlatiladi.

Shuni ta’kidlash lozimki, barcha o‘zlashma so‘zlarning grammatik moslashuvi bir xil darajada kechmaydi. Ayrim birliklar o‘zbek tilida keng qo‘llanib, turli qo‘shimchalarni faol qabul qiladi. Boshqalari esa muayyan kasbiy yoki ilmiy sohalarda cheklangan doirada ishlatilishi mumkin. Shu sababli o‘zlashma birliklarning o‘zbek tiliga integratsiyalashuvini o‘rganishda ularning qo‘llanish chastotasi, ma’no xususiyatlari va grammatik vazifalarini hisobga olish zarur.

O‘zlashma terminlarning me’yorlashuvi ham dolzarb masalalardan hisoblanadi. Terminlarning imlosi, grammatik shakllari va ma’nosini bir xilda

International Journal of Education, Social Science & Humanities.
Finland Academic Research Science Publishers
ISSN: 2945-4492 (online) | (SJIF) = 8.09 Impact factor
Volume-14| Issue-11| 2026 Published: |22-11-2026|

qo‘llash ilmiy matnlarning aniqligi hamda tushunarliligini oshiradi. Shu bilan birga, o‘zlashma birliklar uchun o‘zbekcha muqobillar mavjud bo‘lgan holatlarda ularning qo‘llanish imkoniyatlarini ham e’tiborga olish lozim. Bu yondashuv milliy terminologiyani rivojlantirish va til me’yorlarini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Demak, rus tilidan o‘zlashgan so‘zlarning o‘zbek tilida grammatik shakllanishi va yangi birliklar hosil qilish jarayoni tilning moslashuvchanligini namoyon etadi. Ushbu hodisalarni morfologik va so‘z yasalishi nuqtayi nazaridan o‘rganish o‘zbek tilining hozirgi holati hamda rivojlanish yo‘nalishlarini tushunishga yordam beradi.

Rus tilidan o‘zlashgan so‘zlarning o‘zbek tilida so‘z yasalishi va grammatik integratsiyasi til taraqqiyotining tabiiy jarayonlaridan biridir. O‘zlashma negizlarning ko‘plik, egalik va kelishik qo‘shimchalarini qabul qilishi ularning o‘zbek tilining grammatik tizimiga moslashganini ko‘rsatadi. Shuningdek, ayrim o‘zlashma negizlar o‘zbekcha so‘z yasovchi qo‘shimchalar bilan birikib, yangi leksik birliklarning shakllanishida ishtirok etadi.

Tahlil shuni ko‘rsatadiki, o‘zlashma so‘zlarning til tizimiga integratsiyalashuvi faqat ularning tashqi shaklini saqlash yoki o‘zgartirish bilan belgilanmaydi. Ularning grammatik vazifalarni bajarishi, yangi so‘zlar hosil qilishi va turli nutqiy vaziyatlarda qo‘llanishi ham muhim ahamiyatga ega.

Kelgusida rus tilidan o‘zlashgan birliklarning so‘z yasalish imkoniyatlarini korpus materiallari asosida o‘rganish, ularning qo‘llanish chastotasini aniqlash va terminologik me’yorlarini takomillashtirish maqsadga muvofiqdir. Bu esa o‘zbek tilining grammatik xususiyatlarini chuqurroq anglash hamda zamonaviy terminologiyani rivojlantirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Tursunov U., Rahmatullayev Sh. *Hozirgi o‘zbek adabiy tili*. – Toshkent: Universitet, 2006.
2. Sarimsoqov B. *O‘zbek tili morfologiyasi*. – Toshkent: O‘qituvchi, 1995.
3. Haugen E. The Analysis of Linguistic Borrowing. *Language*, 1950, Vol. 26, No. 2, pp. 210–231.
4. Haspelmath M., Tadmor U. (eds.). *Loanwords in the World’s Languages: A Comparative Handbook*. – Berlin: De Gruyter Mouton, 2009.
5. Bauer L. *Introducing Linguistic Morphology*. 2nd ed. – Edinburgh: Edinburgh University Press, 2003.